

PASĂREA CU ARIPILE TĂIATE THE BIRD WITH BROKEN WINGS

Iulia GIUREA

Abstract:

IT'S NO SECRET THAT MIHAIL SDOVEANU WAS A MEMBER OF THE FREEMASONRY. HOWEVER, NOT EVERYONE KNOWS THAT THIS PARTICULAR BIOGRAPHICAL DETAIL HAD A HUGE IMPACT ESPECIALLY ON HIS LITERARY CAREER. ALL OF HIS WORKS WRITTEN AFTER 1927 – THE YEAR OF HIS INITIATION, ARE MARKED BY THE WRITER'S NEW WAY OF APPROACHING THE WORLD AND EVERYTHING THAT SURROUNDED HIM. BECOMING A PART OF THE FREEMASONRY TRANSFORMED HIS MANNER OF WRITING. IN THIS NEW LIGHT, THE READERS CAN DISCOVER A TOTALLY DIFFERENT WRITER CONCERNED ABOUT EXISTENTIAL ISSUES AND ANCIENT ESOTERIC THEORIES; A WRITER WHO POSSESSED A LIFE PHILOSOPHY FAR FROM BEING SUPERFICIAL. OLANDA – NOTE DE CĂLĂTORIE IS THE FIRST OF HIS WORKS WRITTEN AFTER 1927 WHICH BEARS THE SIGNS OF THIS MUTATION.

KEY WORDS: FREEMASONRY, SADOVEANU, MUTATION, OLANDA, ESOTERIC, PHILOSOPHY.

În cartea sa intitulată *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*, Alexandru Paleologu spunea: „Mare artist, scriitor de geniu a devenit Sadoveanu târziu, printr-un proces de transmutație interioară care l-a modificat fundamental. Abia după un sfert de secol de la debut, Sadoveanu a devenit cu adevărat Sadoveanu”¹. Debutul scriitorului moldovean are loc în anul 1904, însă se pare că la aproape douăzeci și cinci de ani depărtare de acel moment, stilul său suferă mutații importante. Inevitabil, apar anumite întrebări: care este factorul care a determinat aceste schimbări? Ce anume s-a petrecut în viața scriitorului și a adus cu sine o transformare radicală a modului de a percepe lumea? Ca o coincidență sau nu, după scurgerea acestui sfert de veac de la momentul debutului, în viața lui Sadoveanu are loc un eveniment care îi va marca în totalitate evoluția ulterioară: acesta devine membru al Francmasoneriei. Acest lucru poate veni ca un răspuns la întrebările privitoare la schimbarea totală care se înregistrează în opera sa. Totuși, când vine vorba despre inițierea sa în masonerie multe aspecte rămân incerte, iar încercările de a le clarifica s-au dovedit a fi

¹ Alexandru Paleologu, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*, București: Editura Cartea Românească, 2006, p.26.

dificile. De pildă, există mai mult de o teorie cu privire la persoana care l-a pus față în față pe scriitor cu instituția masoneriei. Ion Simuț consideră că „Sadoveanu își datorează inițierea lui Grigore Ghica, foarte bun prieten, care îl introduce în ianuarie 1927 în loja Dimitrie Cantemir, constituită la Iași, avându-i alături, printre alții, pe scriitorii Mihai Codreanu și Păstorel Teodoreanu”². Pe de altă parte, Alexandru Paleologu propune o cu totul altă ipoteză: „la Iași, Sadoveanu a cunoscut pe un om puțin mai în vârstă decât el și care se numea Ștefan Lupașcu – a nu se confunda cu nepotul acestuia, filozoful de la Paris, Ștefan Lupașcu [...] Acest Ștefan Lupașcu, care fusese diplomat de carieră înainte de Primul Război Mondial, este omul care l-a atras pe Sadoveanu în loja masonică de la Iași”³. Un lucru însă este cert: „parcurge într-un interval foarte scurt ierarhia internă: într-un singur an, din februarie până în mai 1929 trece de la gradul 18 la gradul 33 și devine membru activ al Supremului Consiliu de Grad 33 și Ultim al Ritului Scoțian Antic și Acceptat din România”⁴. Odată cu această afirmație suntem introduși într-un domeniu a cărui înțelegere necesită clarificarea unor termeni. Astfel, pentru a putea înțelege poziția și importanța pe care Sadoveanu a avut-o în această instituție, trebuie să înțelegem, mai întâi, principalele ei forme de organizare și mecanisme de funcționare. În primul rând, Francmasoneria este „o instituție care grupează pe oameni în asociații frățești, numite loji, selecționându-i după curățenia sentimentelor, maturitatea cugetării și tăria caracterului”⁵. Mai mult decât atât, „Masoneria este un sistem sacramental, posedând, asemenea tuturor sacramentelor, o parte exterioară și vizibilă, ce constă din ceremonial, doctrină și simboluri pe care le putem vedea și auzi, și o parte interioară, lăuntrică, intelectuală și spirituală”⁶. „Membrii Francmasoneriei sunt împărțiți în grade oculte. Membrii dintr-un grad nu știu nici cine face parte din același grad cu ei. Știu numai cine face parte din gradele inferioare. Din punctul de vedere al numărului gradelor, precum și al altor caracteristici rituale, Francmasoneria se împarte în diferite rituri”⁷. Așa cum am văzut, Sadoveanu aparținea Ritului Scoțian Antic și Acceptat. Din *An Encyclopaedia of Freemasonry* a lui Albert Mackey aflăm despre Ritul Scoțian că este unul dintre cele mai tinere Rituri Masonice, luând naștere nu mai devreme de 1801. Cu toate acestea, este unul dintre cele mai populare rituri, cunoscând o răspândire extensivă. Istoria înființării sale este,

² Ion Simuț, *Vămile posterității. Secvențe de istorie literară*, București: Editura Academiei Române, 2012, pp. 52-53.

³ Alexandru Paleologu, „Sadoveanu și sufletul românesc”, *Dacia literară*, an XVI (serie nouă), nr.63, iunie 2005, p.2.

⁴ Ion Simuț, *op.cit.*, p.53.

⁵ Paul Ștefănescu, *Istoria Francmasoneriei române*, București: Editura Vestala, 2009, p.173.

⁶ W.L. Wilmschurst, *Masoneria și înțelesul ei tainic*. În românește de Ilie Iliescu. București: Ed. Herald, 2014, p.24.

⁷ Î.P.S. Mitropolit Dr Nicolae al Ardealului, *Studiu 218 asupra francmasoneriei apud*. Fabian Anton, *Biserica și Masoneria: slujitori ai cultelor religioase în masoneria română*, Pitești: Editura Paralela 45, 2007, p.108.

pe scurt următoarea: în 1768, la Paris, s-a întrunit Consiliul Împăraților din Est și Vest. Acest Consiliu a înființat un rit pe care l-a numit Ritul Perfecțiunii, alcătuit din douăzeci și cinci de grade. După răspândirea acestui rit și odată cu înființarea Consiliului Suprem a apărut unul nou prin adoptarea unor alte opt înalte grade. Astfel, vârful noii organizații a devenit Gradul 33⁸. Această poziție este, de altfel, ultima și cea mai înaltă a Ritului Scoțian: „Constituția Latină din 1786 îl numește «al treizeci și treilea grad și cel mai înalt dintre toate» și îl consideră «păstrătorul și apărătorul Ordinului». Aceeași Constituție în Art. I și II spune: « gradul treizeci și trei conferă celor care sunt investiți legitim calitatea, titlul, privilegiul și autoritatea de Suveran Mare Inspector General al Ordinului. Misiunea lui specială este aceea de a-și învăța și a-și lumina confrății, de a menține generozitatea, unitatea și dragostea între aceștia»⁹.

Vorbim, așadar, de un Sadoveanu implicat la cel mai înalt nivel în structurile Masoneriei. Totuși, motivul pentru care scriitorul a ales să se alăture acestei organizații poate da curs multor discuții mai ales dacă avem în vedere atitudinea Bisericii față de masonerie dar și atitudinea lui Sadoveanu față de Biserică: „E cunoscut: scriitorul a fost apropiat de biserica ortodoxă autohtonă, de slujitori ai ei [...] În opera sa, cum știm, se întâlnesc multe personaje din lumea creștin ortodoxă, «tratate» în tonuri, mai întotdeauna, admirabile [...] Mai mult, reamintim, M. Sadoveanu este autorul a două volume de povestiri pe teme biblice: *Legende sfinte* (apărut în 1947, la Editura Universul, în care șapte piese aparțin marelui povestitor, celelalte șapte fiind semnate de D.D.Pătrășcanu) și *Sfinte amintiri*”¹⁰. Aici apare totuși o primă contradicție. „Dacă îl privim exclusivist și cu prejudecăți naționale, ortodoxismul lui Mihail Sadoveanu l-am putea crede în mod nejustificat ca fiind sâmburele generator unic al viziunii lui. Însă ortodoxismul lui este relativizat cel puțin de apartenența scriitorului la masonerie, dar și de date interne ale operei”¹¹. Așa cum vom vedea în capitolele viitoare, masoneria a fost „anatemizată de înalți ierarhi ai B.O.R, acuzată că «duce o înverșunată luptă față de împotriva creștinismului, că răspândește ateismul și revoluțiile bolșevice în lume”¹². Deși aflat sub influența unei învățături condamnate de Biserică, Sadoveanu nu abdică nici un moment de la credințele sale. Din contră, pune pe seama instituției la care aderă descoperirea unei spiritualități nebănuite până atunci. Astfel, putem vorbi de un individ care nu numai că

⁸ Albert G. Mackey, *An Encyclopaedia of Freemasonry*, vol.II. Traducere proprie. New York:The Masonic History Company, 1919, p.671.

⁹ *Ibid.*, p.702.

¹⁰ Vasile Iancu, „Mihail Sadoveanu și francmasoneria” , *România literară*, an XLII, nr. 48, 04.12.2009, consultat online în 16.05.2015, URL:< www.romlit.ro/mihail_sadoveanu_si_francmasoneria >.

¹¹ Ion Simuț, „Sadoveanu francmason”, *România literară*, an XXIV, nr. 16, 18.04.1991, p.8.

¹² *Ibid.*

nu se îndepărtează de credință, ci pătrunde mai adânc în tainele ei.

Deseori, Sadoveanu, vorbind despre masonerie, menționa un anumit ideal. Se pare că întreaga sa legătură cu masoneria stă sub semnul acestui ideal. În 1933, într-un articol din *Adevărul literar și artistic*, scriitorul spunea că atunci când a simțit nevoia să găsească „un scop vieții”¹³ și-a îndreptat atenția asupra învățăturilor masonice. Câțiva ani mai târziu, în 1937 revine asupra acestei idei într-un alt articol, *Carte deschisă Înalte Prea Sfinției Sale Duhovnicului meu* (*Adevărul literar și artistic*, 14 martie 1937, anul 51, nr.16298, p.1) care „dă seama întrucâtva despre raporturile lui Sadoveanu cu Sfântul Sinod și despre motivele adeziunii sale la Francmasonerie, dar și despre «nevoia firească a omului social de a avea un ideal, pentru ceea ce, în alcătuirea lui, e altceva decât materie și instincte. Fie acest ideal o ficțiune chiar – scrie Sadoveanu – trebuie socotit necesar, dacă poate înălța pe om deasupra sa, dând un scop nobil vieții lui»”¹⁴. Acest scop sau ideal a fost cel care l-a ghidat pe Sadoveanu în tot ceea ce avea să urmeze mai târziu: „organizația, cum o vedea Sadoveanu, «nu enunță dogme». «Tinde numai să te pună pe calea adevărului: să facă, adică, din discipol, un om în stare de a se călăuzi el însuși, de a-și realiza propria personalitate în cele mai fericite condiții pentru binele Patriei»”¹⁵.

Cât despre ritualul inițierii propriu zise, Sadoveanu îl consideră un mijloc de *purificare personală*: „Inițierea propriu-zisă, rămâne precum se știe, o lucrare strict personală, valorificată de anumite condiții și daruri. Ceremonia care se săvârșește cu acest prilej are un rol simbolic. Ceremonia în sine nu poate da inițiat, decât dacă profanii, cărora li se oferă lumina, au posibilitățile s-o primească”¹⁶. Cu alte cuvinte, organizația atrage și acceptă în rândurile sale indivizi care posedă anumite capacități de înțelegere și asimilare a lumii: „întoarcerea la lumină a candidatului, ce are loc în primul grad, indică un moment important de criză; acest moment simbolizează prima extindere a percepției pe care, datorită propriilor sale aspirații și a bunelor oficii din partea îndrumătorilor și instructorilor cărora li s-a încredințat, Inițierea i-o aduce”¹⁷. Tot în această primă fază, inițiatului îi sunt dezvăluite cele trei simboluri fundamentale ale lumii și învățămintelor masonice: Sfânta Biblie, Echerul și Compasul, „ultimele două fiind așezate pe Biblie ca pe o bază sau temelie a lor. După cum acest simbol întreit este primul obiect pe care ochiul său exterior îl privește după iluminare,

¹³ Nesemnăt, „De vorbă cu Mihail Sadoveanu despre masonerie și despre ultimul său roman”, *Adevărul literar și artistic*, an XII, seria a II-a, nr. 658, 13.07.1933, p.1.

¹⁴ Vasile Iancu, *art.cit.*

¹⁵ Ion Simuț, *art.cit.*

¹⁶ Nesemnăt, „Purificarea masoneriei”, *Adevărul literar și artistic*, an XII, seria a II-a, nr. 657, 09.07.1933, p.1.

¹⁷ W.L.Wilmshurt, *op.cit.*, p.108.

tot astfel, în mod corespunzător, ceea ce ele simbolizează este primul adevăr pe care ochiul său interior este destinat să-l recunoască și să-l contemple”¹⁸. Așadar, aceste trei elemente joacă, la nivel simbolic, un rol foarte important. Mackey, în lucrarea citată, oferă o explicație încărcăturii simbolice a acestora: „așa cum Biblia luminează drumul datorii față de Dumnezeu, iar echerul ne arată îndatoririle pe care le avem față de frați și față de cei de lângă noi, compasul ne aduce un plus de lumină care ne pregătește pentru obligația pe care o avem față de noi înșine: aceea de a ne subordona pasiunile și de a ne controla dorințele”¹⁹. Mai mult decât atât, Mackey aduce în discuție parerea lui Berage, autorul lucrării *Le plus secrets Mystères des Hauts Grades* care susține că echerul și compasul reprezintă uniunea dintre Vechiul și Noul Testament: „Berage, în lucrarea sa despre gradele înalte oferă o nouă interpretare simbolurilor. El spune că: « niciunul dintre gradele înalte nu recunoaște această interpretare cu toate că însemnătatea pe care ele o acordă acestor două elemente este diferită de cea din Masoneria simbolică. Echerul este, în accepția lor, caracteristic gradelor inferioare, în timp ce compasul este atribuit gradelor care pretind că au o bază filosofică înaltă. De aceea ei spun despre inițiat atunci când trece de la Loja Albastră la cea de Perfecție că a trecut de la echer la compas pentru a indica progresul înregistrat în studiile lui”²⁰.

Din altă perspectivă, inițierea poate fi definită prin intermediul obiectivelor pe care și le propune. Astfel, se discută trei aspecte importante ale inițierii, aspecte care vizează, înainte de toate, persoana care urmează a fi inițiată: „a stimula și trezi în candidat capacitatea cunoașterii directe și a demonstrației de nezdruncinat a faptelor și adevărilor proprii sale ființe [...], a-l pune pe candidat în legătură conștientă cu Realitățile aflate sub imaginea de suprafață a lucrurilor [...] în cele din urmă, a-l îndemna pe candidat să se străduiască să devină Binele și Adevărul ce i-au fost dezvăluite, identificându-se cu ele”²¹. Se vorbește, așadar, despre un proces care își propune să schimbe complet tot ceea ce era știut de individ până în momentul respectiv. Acest proces fiind acceptat și adeziunea la organizație fiind îndeplinită, se poate spune că inițiatul cunoaște o restructurare radicală a scării sale de valori și, odată cu aceasta, o transformare profundă a sistemului său de gândire și receptare a lumii înconjurătoare.

În lumina celor spuse mai sus, o cheie de interpretare a schimbării înregistrate în stilul lui Sadoveanu poate fi oferită chiar de înscrierea acestuia în organizația masoneriei. În mod evident, discutăm de un moment de răscruce în viața marelui scriitor. Pășind în rândul

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Albert G. Mackey, *op.cit.*, p.181.

²⁰ Albert G. Mackey, *op.cit.*, p.709.

²¹ W.L.Wilmhurst, *op.cit.*, p.107.

masonilor și absorbind toate obiectivele procesului de inițiere despre care am discutat, o anumită schimbare nu poate fi decât un lucru natural. Nu trebuie să uităm însă faptul că Sadoveanu nu rămâne doar la nivelul unui simplu inițiat. În această privință lucrurile sunt cu mult mai profunde. Învățăturile lui Sadoveanu, cunoștințele și capacitatea acestuia de a înțelege, dar și poziția sa în societate îi trasează scriitorului un parcurs care îl va duce pe cele mai înalte culmi ale masoneriei române. Iată cum vede Sadoveanu, transformările care se produc odată cu intrarea în această organizație: „ucenicul, pe de-o parte, înlătură deci ideile sterpe, prejudecățile, opiniile învățate și primite de-a gata, iar pe de altă parte se desface din deprinderi grosolane, din înclinări spre vițiu, din instinct și egoism”²².

Ion Simuț consideră că „problema francmasoneriei lui Sadoveanu cuprinde două aspecte: unul de istorie literară, necesitând lămurirea secvenței biografice pro-masonice a lui Sadoveanu, și altul de hermeneutică, însemnând interpretarea prozei prin prisma acestei înrâuriri”²³. Se pune, deci, problema receptării operei lui prin aplicarea grilei masonice de interpretare. Totuși, atunci când vorbim despre opera sadoveniană, trebuie să avem în vedere faptul că până în momentul inițierii sale, Sadoveanu având deja aproape cincizeci de ani dăduse o operă literară destul de însemnată. După 1927 se produce însă schimbarea despre care am vorbit: „începe epoca maturității artistice a scriitorului; nu puțini au susținut chiar că el debutează acum a doua oară”²⁴.

Există destule argumente care să susțină ideea că această schimbare se datorează, în bună parte, apartenenței lui Sadoveanu la masonerie. Nu întâmplător, aceste modificări ale scrierilor lui se resimt și sunt identificate de critici imediat după momentul inițierii din 1927. Pe de altă parte, este greu de crezut că adoptarea unui nou mod de a privi lumea, ralierea la niște învățături bazate pe înțelegerea legăturilor nevăzute care pun în mișcare Universul nu aduc schimbări profunde în conștiința individului. Și Alexandru Paleologu își pune problema evoluției lui Sadoveanu din epoca de maturitate: „Cum a evoluat, așadar, Sadoveanu în epoca sa de maturitate? Fără ca aparent să adopte alte modalități stilistice, alte motive tematice (doar aparent căci în realitate le-a adoptat, dar printr-o discretă tranziție), opera sa se deschide la un moment dat pe un cu totul alt orizont [...] se produc în conștiința artistică și în conștiința pur și simplu a lui Sadoveanu niște tranziții care duc la mutația fundamentală a viziunii sale asupra lumii, acum însă nu lumea ca societate și nici ca natură în sens de priveliște și pitoresc, ci

²² Mihail Sadoveanu *apud* Ion Simuț, „Sadoveanu francmason”, *România Literară*, an XXIV, nr. 16, 18.04.1991, p.8.

²³ Ion Simuț, *Vămile posterității. Secvențe de istorie literară*, București: Editura Academiei Române, 2012, p.52.

²⁴ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești: Editura Paralela 45, 2008, p.573.

lumea ca univers”²⁵. Paleologu, însă, suprapune, voalat, într-un fel sau altul, debutul acestei epoci de maturitate, inițierii în tainele masonice. Mason la rândul său, Paleologu vede în mutația produsă în opera lui Sadoveanu o evoluție care „e corelată cu adoptarea unei filosofii”²⁶, filosofie care se traduce printr-un „sistem coerent al universului, o concepție rotundă, totalizantă, despre lume”²⁷. Dar, continuă acesta, Sadoveanu „nu și-a exprimat filosofia la modul speculației abstracte, ci a implicat-o în uriașul poem cosmologic alcătuit din romanele și povestirile lui”²⁸.

Aducând în discuție toate aceste aspecte ale operei scriitorului moldovean credem că este binevenită o analiză mai atentă a schimbării care se înregistrează în abordarea pe care o practică Sadoveanu. Dacă luăm în considerare faptul că Ion Simuț identifică luna februarie a anului 1927 ca fiind momentul inițierii prozatorului, dar și teoria lui Paleologu conform căreia schimbarea vine pe această filieră a adoptării unei noi filosofii, altfel spus a inițierii în masonerie, putem socoti *Olanda – note de călătorie* ca fiind prima scriere a lui Sadoveanu în calitate sa de mason.

Despre geneza acesteia, prea multe lucruri nu se cunosc. De altfel, privind în ansamblu scrierile lui, putem trage concluzia că acesta nu pare să fi lăsat urmașilor săi drept moștenire schițele structurii interne a operei sale „din două motive: primul, pentru că scria foarte ușor și fără prea multe preparative, fără proiecte și variante (mentale, existau fără îndoială, dar nu scriptice); al doilea, pentru că, după o mărturisire proprie din 1937, el însuși și-a propus să șteargă urmele căutărilor și să lase suveran rezultatul final al efortului creator: «Am obiceiul – se confesa el – să distrug scrisorile, ciornele și notele»”²⁹. Totuși, acest prim motiv invocat de Simuț este întrucâtva contrazis de opinia lui Constantin Ciopraga din prefața volumului *Pagini de jurnal și documente inedite*: „Există în masiva creație sadoveniană scrieri lejere, dar a generaliza că totdeauna el redacta cu ușurință ar fi o eroare [...] Că prozatorul găsea dintr-o dată limbajul adecvat temei, că frazarea cu mână sigură putuse părea un dat structural, organic, acestea se cuvin considerate nuanțat [...] Numeroase notații de jurnal intim probează că tranziția de la orizontul prim la capodopere implică un lent proces de selecție și cristalizare”³⁰. Volumul menționat cuprinde astfel de notații și „informații disparate dintr-o

²⁵ Alexandru Paleologu, *op.cit.* p.38.

²⁶ *Ibid.*, p.39.

²⁷ *Ibid.*, p.45.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Ion Simuț, „Sertarele unui clasic”, *România literară*, an XXXVIII, nr. 46, 23-29 noiembrie 2005, consultat online în 16 mai 2015, URL: < www.romlit.ro/sertarele_unui_clasic >

³⁰ Constantin Ciopraga, *Un Sadoveanu necunoscut* în Mihail Sadoveanu, *Pagini de jurnal și documente inedite*. Machetă, Introducere și Note de Constantin Ciopraga. Iași: Editura Junimea, 2005, p.6.

jumătate de secol de laborator de creație și de gândire sadoveniene”³¹. În acest context se găsesc unele informații despre notele sale de călătorie din Olanda. Prima însemnare este datată 3 iunie 1927, după aproximativ trei luni de la intrarea în masonerie. Această primă scriere poate fi considerată drept etapa de debut a *procesului de selecție și cristalizare* despre care vorbea Ciopraga, etapă care aduce cu sine, în mod evident, schimbările despre care s-a discutat. Cum aceasta coincide și cu redebitul scriitorului, ca să folosim termenul lui Manolescu, sau cu transformarea lui Sadoveanu în adevăratul Sadoveanu, în Olanda apar atât trăsăturile care vor defini opera de maturitate a prozatorului cât și elementele care o vor despărți categoric de orizontul literar de început: „Până atunci, literatura lui Sadoveanu – lăsând la o parte epica de tip popular – oferea o priveliște sumbră asupra omului și asupra lumii, o lume a «durerilor înabușite», a «florilor ofilite», a degradării morale și a declasării”³². În cazul notelor de călătorie din Olanda, lucrurile se schimbă. De fapt, ceea ce se schimbă este lentila prin care prozatorul privește exteriorul. Există, înainte de toate, o privire atentă, comparativă, contaminată în mare măsură de curiozitatea omului care începe să descopere, a doua oară, lumea: „Sadoveanu pleacă la drum informat că va vedea o țară unde totul a ieșit din mâna omului, nefiind nimic natural și sălbatic. Chiar aceasta va fi tema, neobișnuită la el, a însemnărilor: ce face omul prin muncă și ce face munca din om”³³. Altfel spus, aducând în prim-plan această nouă tematică, se poate considera că scriitorul universalizează abordarea cu care obișnuise cititorul până în momentul respectiv. Problema se pune diferit de data aceasta, iar Sadoveanu scoate la lumină gânduri, idei, cugetări care îl lasă în urmă pe scriitorul *florilor ofilite*.

De la bun început călătoria sa în Olanda, cu toate modificările de abordare pe care le poartă, este mai degrabă, o călătorie în inițiere decât una inițiativă. Iată cum se deschid notele sale de călătorie:

„Două lucruri într-adevăr doream de multă vreme în această viață. Să mă mai duc odată la vânătoare de cucoși sălbatici și să vizitez Olanda. Una era legată de alta, deși eu nu înțelegeam. E sigur că am dorit și mai doresc și altele, însă deocamdată e vorba de Olanda și de teatro urogallus, cum îi zic oamenii de știință, care nu l-au văzut decât împăiat”³⁴.

³¹ Ion Simuț, *art.cit.*

³² Alexandru Paleologu, *op.cit.*, p.38.

³³ Nicolae Manolescu, *op.cit.* p.586.

³⁴ Mihail Sadoveanu, *Olanda – note de călătorie*, București: Editura Cartea Românească, 1928, p.11.

La prima vedere, pentru un cititor neavizat, nu există nici o punte de legătură vizibilă între cocoșii sălbatici și călătoria în Olanda. Din contră, aparent se vorbește despre două realități total diferite. Însă la un studiu mai atent al problemei lucrurile capătă o însemnătate aparte. Simbolistica ascunsă a acestor vietăți lămurește de ce Sadoveanu a ales să plaseze această povestire despre vânătoarea cocoșilor sălbatici chiar la începutul unor însemnări de călătorie. Jean Chevalier și Alain Gheerbrant în *Dicționarul de Simboluri* oferă următoarea explicație: „cocoșul de munte (alt nume dat cocoșului sălbatic) este simbolul pasiunii fără măsură care se expune din iubire până la moarte [...] Iubirea cocoșului de munte care-l împinge pînă la disprețul față de vînătorul care-i pîndește pornirile înflăcărare ca să-l poată ucide [...] Viață și moarte împletite, aceasta este imaginea cocoșului de munte dansînd și strigându-și iubirea”³⁵. Așadar, cocoșul de munte este imaginea pasiunii nestăvilite și a dorințelor necontrolate. Vorbind despre acest animal care pare să-l fascineze, Sadoveanu continuă:

„... se bat pînă la sînge și pînă la moarte, ca să aleagă stăpînul poienii. În asemenea ceas vulpea și omul îi pot prinde cu ușurință, căci pasiunea îi face surzi și orbi cu desăvârșire”³⁶.

În acest moment se cuvine să subliniem trimiterea, care acum a devenit cât se poate de clară, la învățăturile masonice. Acestea îndeamnă la un control puternic al rațiunii asupra instinctelor. Cu alte cuvinte, rațiunea trebuie să fie farul tuturor pornirilor instinctuale. Chiar Sadoveanu, mai târziu, va fi cel care va afirma faptul că un om cu adevărat liber este cel care reușește să-și domine pasiunile. Așa cum am menționat, dacă avem în vedere acest context, lucrurile se schimbă radical în ceea ce privește începutul scrierii sale. Astfel, vânătoarea capătă cu totul alte dimensiuni, iar cuvintele sale își descoperă sensul ascuns: odată cu uciderea cocoșului de munte, pasiunile și dorințele sunt înfrânate. Rațiunea este învingătoare. Iar ceea ce duce la moartea cocoșului este chiar imposibilitatea de a controla aceste pasiuni. Putea Sadoveanu să găsească un mod mai bun de a aduce în rândurile operei sale învățăturile cu care abia intrase în contact? Deja nu mai vorbim de un scriitor deschis, în stilul căruia să domine partea denotativă a enunțului; adevăratul sens trebuie căutat dincolo de stratul superficial, dincolo de ceea ce se vede.

³⁵ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. I, București: Editura Artemis, 1994, pp.347-348.

³⁶ Mihail Sadoveanu, *op cit.*, p.18.

Urmează momentul în care actul de vânatoare este consumat:

„Pasărea sta la picioarele mele, cu aripile enorme desfășurate pe omăt [...] Însă așa hotărâse destinul, ca să mă pot după aceea duce în Olanda, unde nici odinioară, de când e lumea, n-a cântat în primăvara amorurilor eterne marele teatro urogallus”³⁷

Mai departe, după ce va intra în contact cu populația țării pe care dorește să o viziteze, scriitorul va trage o concluzie simplă:

„Pasărea tainică și fantastică a visurilor lor îndrăznește e nevoită să rămâie pururi domesticită și cu aripile tăiate”³⁸.

În această lumină poate fi înțeleasă legătura care la început părea de neînțeles. Olandezii, așa cum i-a perceput Sadoveanu sunt oameni care trăiesc după reguli stricte, oameni cărora viața și natura nu le-a permis să cunoască violența pasiunilor: „austeritatea naturală din preajma oceanului îi obligă pe olandezi la tenacitate și răbdare”³⁹. Mai mult decât atât, scriitorul găsește o justificare simplă a progresului și bune dezvoltări a locuitorilor unui asemenea ținut neprielnic:

„Olandezul și-a supus imaginația și inima inteligenței; de aici superioritatea lui în valută forte”⁴⁰.

Așadar, rațiunea stă la baza superiorității olandezilor. Nu întâmplător, rațiunea este și principiul guvernant al organizației în rândul căreia autorul intrase de curând. Iată încă un ecou al învățăturilor care, treptat, vor pune stăpânire pe scriitor, pe conștiința sa și vor prinde, tot mai des, glas în operele ce vor urma.

Păstrând aceeași linie, a regulilor și disciplinei, în *Capitolul IV* scriitorul notează pentru prima dată discrepanța ideologică și socială frapantă, așa cum este percepută de el, dintre orient, partea de lume din care el vine, și locul pe care treptat îl descoperă:

„În două zile am învățat că nu trebuie să-mi încuiu numaidecât ușa. Nu mi-am

³⁷ *Ibidem.*

³⁸ Mihail Sadoveanu, *op.cit.*, p.54.

³⁹ Nicolae Manolescu, *op.cit.*, p.586.

⁴⁰ Mihail Sadoveanu, *op.cit.*, p.204.

mai încuiat-o și-am lăsat și dulapurile deschise - și bani pe masă. Experiența a fost cu desăvârșire în favoarea tuturor acestor domni prevenitori și corecți și a cameristelor albe, zâmbitoare și harnice.

Subt acest raport, cât de complicată este viața orientului nostru – în care omul desvoltă atâta geniu ca să înșele și să răpească. E o întrecere de atac și de apărare care merge până la complicații de dramă.

Aici omul, hotărîndu-se să deosebească ce-i al altuia de al său, dintr-odată a pus viața socială pe alt plan, - cașicum totul s-ar petrece într-o altă planetă. Marca aceasta a onestității intrată în sânge am observat-o nu numai aici,- ci pretutindeni [...] Căldarea dela Deventer, furcile, pojarurile, cleștele și toate îngrozitoarele unelte din alte veacuri fac mărturie că aluatul omenesc a fost același și aici. Cu lucrarea lor neîntreruptă și nemilostivă, animalul a deviat însfârșit dela natura lui primitivă înspre umanitate. Nu știu dacă în unele țări întârziate se mai poate ajunge astăzi la același rezultat cu ajutorul blîndelor legi ale democrației. În Olanda, democrația pare a însemna mai mult datorie, deoarece vine după crude suferinți, dincolo însemnă mai mult drept, - dreptul de a face fiecare ce-i place și cum îi place”⁴¹.

În această manieră, Sadoveanu redă spectacolul societății care i se desfașoară în fața ochilor. În mod evident, avem înaintea un tablou îndelung gândit al cărui subteran va fi descoperit mai târziu și ale cărui ecouri se aud în cuvântarea celui care va deveni un Mare Maestru al Masoneriei române: „Poporul nostru, în blînda lui înțelepciune, apus ca-n vechi zile, Statului nostru caracterizarea care i se cuvine: Bună țară, ră tocmeală! [...] nu ne lipsesc Legile, nu ne lipsesc bogățiile, nu ne lipsesc competențele: ne lipsește acea educație cetățenească absolut necesară pentru a valorifica ce avem. Legile se calcă, bogățiile nu se organizează; bunul plac, hatârul și interesul personal sînt motorul secret al vieții de toate zilele. Ne trebuiesc oameni. Acesta este elementul cel mai prețios în viața unei națiuni. Nu bani, nu legi, ci oameni în adevăratul înțeles al cuvîntului. Pornind de aici, lucrarea exterioară a Masoneriei dobîndește pentru țara noastră un caracter particular”⁴². Atât proaspătul inițiat, cât și masonul de grad 33 de mai târziu împart aceeași credință conform căreia omul reprezintă centrul de interes al tuturor aspectelor vieții. Din acest punct de vedere, „trebuie să ne amintim întodeauna că, în Masonerie, orice lucru este un simbol al omului, al constituției

⁴¹ *Ibid.*, pp.51-52.

⁴² Nesemnat, „Purificarea masoneriei”, *Adevărul literar și artistic*, an XII, seria a II-a, nr.657, 9 iulie 1933, p.1.

umane și al evoluției spirituale”⁴³. De altfel, într-un mod mai mult sau mai puțin reținut, în fragmentul citat din notele sale de călătorie, Sadoveanu condamnă prevalarea interesului personal, vede în acesta un impediment al progresului, iar această tendință poate fi înțeleasă și prin prisma noilor principii la care aderă printre care se numără și „credința în puterea unirii, sprijinul reciproc care mărește forța și asigură triumful”⁴⁴. Ori descoperind o societate nouă, care funcționează pe baza unor reguli infailibile, Sadoveanu nu poate decât să observe cu și mai multă acuitate complicațiile vieții din orient unde totul îmbracă haina unei competiții și nicidecum cea a unei colaborări. Pe de altă parte, un alt aspect care este subliniat de scriitor este acela al egalității între oameni: *aluatul omenesc a fost același*, spune el. Bineînțeles, această egalitate se întâlnește și ea printre principiile care animă masoneria, „căci toți francmasonii sunt frați egali”⁴⁵. Ceea ce surprinde foarte bine scriitorul este faptul că numai prin exercițiu asiduu și îndeplinirea unei datorii ființa reușește să acceadă la umanitate.

Pe de altă parte, dacă am menționat problema orientului din această scriere a lui Sadoveanu, se cuvine să ne îndreptăm puțin atenția și asupra descrierii pe care o oferă domnul Boker, o figură care apare în însemnările scriitorului moldovean, orientului:

„Acolo e mai mult neprevăzut și mai mult Dumnezeu. Aici e mai mult om. Mă gândesc la vorbele acestea și socot c-avea dreptate. De aceea nu cred că trebuie să vă mirați prea tare. Nimic din ce face omul nu-i minune adevărată și vie...”⁴⁶.

Astfel, ne este livrată o altă perspectivă asupra orientului. Și totuși, am văzut că la Sadoveanu lucrurile trebuie privite în totalitatea lor și când vorbim de totalitatea ne referim și la acel sens care nu poate fi pătruns de orice privire. Urmând deci calea speculației și folosindu-ne încă o dată de contextul biografic care permite interpretari variate, trebuie să încercăm să pătrundem, și de data aceasta, dincolo de suprafață. Pentru aceasta, apelăm, din nou, la lucrarea lui Albert Mackey din care aflăm că în terminologia masonică orientul are o încărcătură specială: estul sau orientul reprezintă locul în care loja masonică se situează fiind un loc de onoare în masonerie⁴⁷. Cu alte cuvinte, în loja masonică este Dumnezeu, acesta fiind, de altfel, primul principiu enunțat în Constituția Francmasoneriei Române: „Credința în existența lui Dumnezeu (Marele Arhitect al Universului) cauza cauzelor, forța forțelor,

⁴³ W.L. Wilmschurst, *op.cit.*, p.92.

⁴⁴ Paul Ștefănescu, *op.cit.*, p.239.

⁴⁵ Paul Ștefănescu, *op.cit.*, p.241.

⁴⁶ Mihail Sadoveanu, *op.cit.*, p.44.

⁴⁷ Albert Mackey, *op.cit.*, p.537.

sorgința de viață eternă și rațiunea existenței Universului”⁴⁸. Spunând acestea, faptul că nimic din ce face *omul nu-i minune adevărată*, nu trebuie să ne mire căci, așa cum vom vedea în capitolele următoare, *totul este esență eternă*. Despre problema religioasă, despre conflictul dintre biserică și masonerie dar și despre modul în care Sadoveanu tratează toate aceste probleme vom discuta pe larg, într-un capitol viitor.

Cu cât înaintăm mai mult cu lectura notelor de călătorie, cu atât schimbarea de perspectivă a lui Sadoveanu este mai evidentă. Ochiul observator al scriitorului nu sesizează numai aspecte sociale. Acesta este interesat și de arte și de tot ceea ce intră în această sferă a creației. Iată ce scrie autorul în *Capitolul VIII* :

„ Pictorul trebuie să râvnească a fi un concurent al lui Dumnezeu în febra creației. Este o corespondență armonică între toată alcătuirea mea sufletească și minunile vii și etern schimbătoare care mi se arată.”⁴⁹

Această concepție corespunde în bună parte aceleia umaniste, venite din Renaștere amintită și de Alexandru Paleologu, concepție care „vedea în ființa umană un microcosm ce constituie o replică a macrocosmosului; concepție care – continuă Paleologu- e magică și ne poate face să înțelegem raportul de simpatie ce există între om și univers”⁵⁰. Corespondența armonică pomenită de Sadoveanu poate fi o expresie a acestui raport de simpatie care, așa cum am văzut, își găsește rădăcinile într-o veche vedere asupra lumii.

Deci Sadoveanu, nu numai că își depășește orizontul de început cu această scriere, ci prin intermediul stilului care găsește piatra de debut în aceasta, își asigură locul în galeria autorilor a căror erudiție va fi greu de egalat.

⁴⁸ Paul Ștefănescu, *op.cit.*, p.238.

⁴⁹ Mihail Sadoveanu, *op.cit.*, p.108.

⁵⁰ Alexandru Paleologu, *op.cit.*, p.65.

BIBLIOGRAFIE

A. Corpus de texte:

SADOVEANU, Mihail: *Olanda – note de călătorie*. București: Editura Cartea Românească, 1928.

B. Bibliografie critică și teoretică:

ANTON, Fabian: *Biserica și Masoneria. Slujitori ai cultelor religioase în Masoneria Română. Mic dicționar*. Pitești: Editura Paralela 45, 2007.

CHEVALIER, Jean; GHEERBRANT, Alain: *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*. Vol. I-III. Coordonatori: Micaela Slăvescu și Laurențiu Zoicaș. București: Editura Artemis, 1994.

MACKEY, Albert G.: *An Encyclopaedia of Freemasonry and Its Kindred Sciences*. Vol I-II. New York and London: The Masonic History Company, 1914.

MANOLESCU, Nicolae: *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*. Pitești: Editura Paralela 45, 2008.

PALEOLOGU, Alexandru: *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*. Ediția a III-a. București: Editura Cartea Românească, 2006.

SADOVEANU, Mihail: *Pagini de jurnal și documente inedite*. Transpunere dactilografică a manuscriselor, ordonare cronologică: Constantin Mitru, Maia Mitru, Olga Rusu. Machetă, Introducere și Note: Constantin Ciopraga. Iași: Editura Junimea, 2005.

SIMUȚ, Ion: *Vămile posterității. Secvențe de istorie literară*. București: Editura Academiei Române, 2012.

ȘTEFĂNESCU, Paul: *Istoria Francmasoneriei Române*. București: Editura Vestala, 2009.

WILMSHURST, W.L.: *Masoneria și înțelesul ei tainic*. În românește de Ilie Iliescu. București: Editura Herald, 2014.

În periodice:

PALEOLOGU, Alexandru: „Sadoveanu și sufletul românesc”, *Dacia Literară*, an XVI, nr.63/2005.

SIMUȚ, ION: „Sadoveanu francmason”, *România literară*, an XXIV, nr.16/1991.

NESEMNAT: „De vorbă cu Mihail Sadoveanu despre masonerie și despre ultimul său roman”, *Adevărul literar și artistic*, an XII, nr.658/1933.

NESEMNAT: „Purificarea masoneriei”, *Adevărul literar și artistic*, an XII, nr.657/1933.

Surse web:

IANCU, Vasile: „Mihail Sadoveanu și francmasoneria”, *România literară*, an XLII, nr.48/2009, accesat online la data de 16 mai 2015, URL: <
http://www.romlit.ro/mihail_sadoveanu_si_francmasoneria >